

ДМИТРО МАКОГОН.

Л. 57.

ПРОТИ ФИЛІ

□ НОВЕЛІ. □

---- Ціна 40 сот. ----

КОЛОМІЯ 1914.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

01158164 (Q)

2012

В. 2139

ДМИТРО МАКОГОН.

ПРОТИ ФІЛІ
НОВЕЛІ.

КОЛОМИЯ 1914.

Головний склад в склепі „Видавничої Спілки
:: українського учительства в Коломиї. ::

1.75 р

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

З друкарні Я. Оренштайна (Кисілевського)
- - - в Коломиї. - - -

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И 35995

У сво́йому царстві.

*(Мойому Другови Омелянови
Іваницькому).*

З чолом піднесеним в гору, гордий на своє званє, з сильною волею сповнити, як слід, своє небуденне покликанє, ступав бадьоро, повний молодечого запалу, лісною дорогою. Ніжним співом витали його пташки, а лісні різнобарвні цвіти клонили свої головки в його сторону. З розміряною душею, ошоломлений сердечною радістю, глянув він кругом себе. Усе, з чим тільки з'устрілись його очи, славило його, клонилось йому низько-низенько і витало в нім великого чоловіка. Навіть лісна доріжка укрила ся листками шляхотних цвітів.

Самі рожі і лелії.

.....

Вийшов з ліса і подав ся широким, битим шляхом. Хотяй тверде, гостре каміне утруднювало йому хід, а тілесна утомма, в виді грубих краплин горячого поту, виступила на його лице, він сильний душею, впяливши очи в свою єдину мрію, яка білим ангелом летіла перед ним, гордо, з сильною вірою ступав дальше до своєї ціли. Великий шмат битого шляху лишив вже за собою, коли дійшов до високого, придорожного дуба, що виспівував свою одностайну столітну тужливу мельодію і манив до себе. Він сів в його холодку, опер голову о грубий пень і вірлиним зором глянув перед себе. Там далеко, між двома горбами, розложило ся його вимріяне царство.

Українське село... Український народ...

Він його учитель.

.....

Зірвавшись із свого місця, покинув любий холодок і побіг далі битим, камінним шляхом. Високий дуб покивав столітною головою і по воздушних філях післав йому наздогін свою тужливу пісню. Тверде каміня що раз то більше давило йому ноги, а чим ближше села, тим густійше вкривався широкий шлях гострим, колючим тернем, та він, вдивившись у свого ангела-мрію, на ніщо не зважаючи, спішив, наче ті Жиди до землі, яку їм приобіцяв самий Єгова, до незнаного, але серцю рідного села.

Він біг до свого царства.

.....

Сильнійше забилося серце у його груди, коли побачив першу малу, нужденну хатину. Невисказаною радістю засяли його очи, як зустрів першого чоловіка,

що стояв на шляху і чомусь непевним, згірдным зором глядів на него. Та він сего не бачив. Ошоломлений щастєм, розпростер широко свої рамена, кинувся до чоловіка, притис його до грудий і виляв на його почорнілі лиця своє чувство, — горячі і щирі поцілуї.

Здивований чоловік сильним п'ястукком відтрусив його від себе, гукнувши:

— Що ти за один?

Він любо усміхнувся.

— Не пізнаєш мене, добрий чоловіче? Я-ж народний учитель.

Чоловік, почувши се, плюнув йому в лице і з відразою відвернув ся від него.

— Нещасний чоловік: він божевільний! — подумав учитель і подав ся далше. Перед коршмою стояла велика юрба людей. Були там старі і молоді, жінки і діти. Він чемно їх поздоровив і протяг руку на дружне привитанє.

— Що ти за один? закричала юрба.

— Радійте, люди! Я ваш учитель!

— Проч! проч відсіля! — закричала розлючена громада і з піднесеними п'ястуками кинулась на розчарованого учителя. Несьвідомо, кермований інстинктом самооборони, забіг він в школу до своєї квартири.

Упав на долівку і ридав розпучливим плачем та рвав буйний волос із своєї голови.

.....

Після страшної, безсонної ночі, рано-раненько, по золотисто, сонішних промінях, з величної, божественної країни сплила до него білим ангелом його мрія єдина. Сіла біля него, похилила свою ніжну головку на його груди і довго-довго шепотіла і пестила словами його поранене серце і розбиту душу. Під впливом сего шепотіння розяснювалось його грізно нахмарене чоло, а в кутиках прагнущих, ізсохлих губ заграла усмішка вдоволення.

Він встав і рішучим кроком подав ся до шкільної кімнати.

.....

Перед ним сидить шкільна дівтора. Тихі, невинні сотворіня із чистим, як хрусталь серцем, далеким від сьвітової злоби і облуди. Дивлять ся на него своїми цікавими, веселими оченятами і той невинний зір стрясає його душу, прошибає серце і цілющим бальзамом його скріпляє.

Він почав науку.

І бачить він, що ціле його єство, його власне я розкладаєсь на дрібнесенькі атоми, а ті летять в діточі душі, які знов лакомо їх поглочують, розширяють ся їх змістом і богатіють ними.

І бачить він, що його душа що-раз більше нерозривно злучує ся з діточими душами і росте, більшає.

І бачить він, як невеличка шкільна кімната перетворює ся в велику сьвятиню,

а його мрія, оповившись райськими ша-
тами, сїдає на жертвеннику сеї величавої
святині і золотими буквами випишує слова :
Аж тут ти у своїому царстві.

Даровизна.

В неділю пополудни прийшла ціла
громадська рада до школи. Всі радні роз-
містили ся так, як котрому було вигід-
нійше: одні посїдали на лавки, другі на
вікна, а малий, грубий Феник причикнув
на підлозі під грубою і, по своїому зви-
чаю, перехиливши голову на лівий бік,
глядів пильно на учителя. Учитель сидів
за столом, на яким лежав отворений шкіль-
ний катальоґ.

— То так, пане директор, — гово-

рив начальник громади, — ви нам почи-
туйте гет усіх дітій, а ми вже самі будем
„шищувати“, котрому дати, а котрому ні.
Хто заробив, то дамо, а хто ні, то най
не банує.

— Семен Бадюк Михайлів... — чи-
тав учитель.

— Дати сердак! — приказував на-
чальник.

— Дати, дати! — гукали й собі радні.
Учитель зазначив.

— Петро Боднарчук Іванів...

— Не дати нічого! — крикнули
радні.

— Як то? Та-ж він таки дуже бід-
ний чоловік, а дітій ціла купа. І хлопець
красно учить ся, — пояснював учитель.

— Чорт його бери! Як бідний, то
най сидить тихо, а не пильнує політики.
А він, отсей старець Іван Боднарчук, го-
лосує при громадських виборах на про-
тивну лісту, — обурював ся начальник.

— Се правда! Я самий ходив до него, щоб голосував на нас, а він ні, тай ні. Ми вже доста вибирали богачів, виберім раз й бідних, казав мені таки в очи, — говорив сільський дука Кирило Лопух.

— Але й вибрали! — сьміяли ся радні.

— Не дивіть ся на се. То вже минуло ся. Ви видите самі, що йому таки належить ся, — вставляв ся за бідаком учитель.

— Не належить ся! Не дати! — крикнули радні.

— Іван Феник Тодорів...

— Се ваш, куме? — питав начальник.

— Мій.

— Сердак і постолі! — „шицували“ радні.

— Не сором вам Тодоре? — спитав учитель.

— Сором? А то чого? Се-ж не крадене. То з наших податків, — боронив ся Феник.

— Павло Лопух Кирилів...

— Сердак і постולי! — гукнув Феник, як з канони.

Учитель поклав перо на стіл.

— Пишіть, пане, бо шкода часу, — припрошував начальник.

— Але що люди скажуть?

— Що мають казати? Ми заступаємо цілу громаду, що врадимо, так має бути, докинув й своє слово сільський дипломат Гаврило Макух.

Учитель написав і читав даліше.

— Дьордій Котик Мафтеїв...

— То сей, що вїйта скидає, — замітив Іван Тумак.

— Ще й каже, що до криміналу завдасть, — сьміяв ся вїйт.

— Не дати нічого! судили радні.

— А я за тим, щоб дати сердачок. Він бідний халупник, а хлопчина не має в що огорнутись. Гріх вам буде, — до-рікав, — радним учитель.

— Ми мусимо вперед своїх обділи-ти! Який тут гріх? А коли-б ся жеброта була побідила при виборах, гадаєте, що хоч одному з нас була-б що дала? Так то вже в світі водить ся, що кождий дбає про своїх, — пояснював начальник. — Гай, прошу, читайте далі!

— Але-ж я на се, панове радні, не можу згодити ся! Ви надуживаєте свої влади. Даєте якраз тим, що сего цілком не потребують. А прецінь краєвий виділ призначив сі гроші тільки для убогих ді-тей. Треба мати совість над тими біда-ками. Люди будуть слушно обурюватись, — протестував учитель.

— Як будуть обурюватись, то на нас, а ми вже з ними справимось. Най вас за них голова не болить, бо, видно

ви ще не знаєте гаразд тої голоти. Її ніколи не наситиш. Хоч дай, хоч ні, одна дяка, — боронили своє становище радні.

Учитель бачучи, що громадська рада цілковито не зважає на його уваги, постановив більше не мішати ся до сеї даровизни. Він читав дальше імена дітей і їх батьків, радні при кождім імени приголошували своє „дати“ або „не дати“ і ціла справа закінчила ся дуже скоро. На кінець вибрали радні з поміж себе трох повновласників з вйтом на чолі, які мали власноручно передати дітям даровані річи і розійшли ся. Хто домів, а хто до коршми, запити свою славу ухвалу.

Другої днини принесли повновласники до школи даровизну: сердачки, постолі і кільканацять хусток.

— Позвольте, пане директор, най обділимо дітей, — просили учителя.

Повновласники увійшли до кляси, а начальник сказав до дітей таку орацію:

— Адіть, діти, від найяснійшого пана (тут начальник тричи перехрестив ся) прийшли гроші, щоб купити для вас отсі річи. Ми вас тепер обдаруємо. (Дітям заясніли з радости очі). Але будем дарувати лиш чемним дітям і тим, що їх тати не пильнують політики. Бо сьогодні політика то к... (Засоромлені діти поспускали очі на лавки).

— Пане начальнику, уважайте, що говорите, — шепнув йому учитель.

— Ніщо, пане, ніщо, не такі вони вже дурні, щоб сего не розуміли, — пояснив начальник учителеви.

— Тому, — говорив дальше вїт, — хто з вас нічого не дістане, то памятайте, що то через політику.

По тій орації роздали повновласники поміж дітїй закуплені річи, попрощали ся з учителем і вийшли.

В клясі прокинуло ся велике невдоволенє.

— Самі богачі подіставали!

— Неправда! Ади, Семен Бадюк також дістав! — боронили ся богацькі діти.

— Бо його тато голосував на богачів

— Зрадник! Хрунь! — кричала біднота.

З тяжкою бідою утихомирив учитель дітей, які все таки до кінця науки стріляли до себе ворожими поглядами.

І ще тої самої днини запротестували бідаки проти несправедливого поділу: убогі діти побили тяжко „зрадника“ Семена Бадюка, а їх батьки вибили учителеви усі вікна.

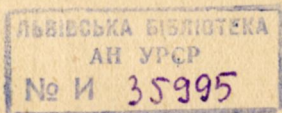

Лише загрила ся...

Була погана, слотлива осінь. Цілі дні і ночі падав безперестанно дощ, який вже так надокучив людям, що ті часто підносили свої очі до неба, кивали сумно головами, питаючись один одного: і доки се буде? Пропала травка, згнила фасоля і Бог зна, що з кукурудзок буде...

А дощ, не зважаючи на людські жалі скарги, ляв і ляв і, здавалось, не гадав переставати.

За те в школі кожної днини було повно дітей. Довга слота перервала осінні роботи і діти, щоб не заважати в хаті, брали свої торбинки з книжками, закутувались по більшій часті в старі, подерті і перемоклі сердачки, або й у верети і чалапаючи босими ногами по болоті, спішили до школи на науку.

В шкільнім коридорі, під стіною, стояло кілька старих лавок, де діти після відділів складали свої верхні річи. По на-уці кожний відділ заходив до своєї лавки, розхапував, що кому належало і біг до дому. Так було що днини.

Та сьогодні для маленької Марічки, учениці першої кляси, не стало сердачка. Прийшла в нім до школи, розгорнула ся і поклала його ось тут на лаві, а тепер нема. Остав ся лише брудний, дїравий мішок, з якого ще й тепер капала вода на долівку. Дівчина стояла в коридор, трясла ся від студени і плакала.

— А може ти не мала сердачка!
— поспитав учитель.

— Я мала, бігме мала! Ади такий маленький, новий, з червоною китичкою,
— лебедїла дівчинка.

Учитель пішов до сусїди і позичив малий сердачок.

— На, Марічко, вгорни ся в отсей

і йди до дому, а завтра дістанеш свій. Не бій ся, він не пропаде.

— Я не хочу вашого, віддайте мій з червоною китичкою, — плакала дівчина і не хотіла йти до дому.

Учитель післав за її батьком.

— А що там, пане? — поспитав старий, ввійшовши до школи.

Учитель розповів.

— Се вже зле, пане! Як бачу, нема у вас жадного порядку. Якась дитина взяла мій сердак, а ви нічого не знаєте? Красно ви робите свою службу! Дивіть ся, аби завтра був сердак, бо ви за него відповідаєте. Як не буде завтра, то я вас до суду подам. Тай то ще вам кажу, що о тім буде й староство знати.

— Гай, ходи! — гукнув на дівчину, тріснув дверми і вийшов на двір.

Другої днини, коли посходили ся всі діти до школи, взяв учитель з лави мішок і увійшов до кляси.

— Діти, чий се мішочок? — поспитав учитель.

Всі діти сиділи тихо, жадне з них не признавало ся.

— Скажіть, не бійте ся! Вчера хтось з вас забув його. Ну, хто се?

Докія Палій, почервонівши як бурак, почала звільна підносити ся зі свого місця.

— То твій дівчинко?

— Мій.

— А сердачок ти принесла?

— Принесла, принесла! — заговорила живо дівчинка.

— А ти на що брала чужий сердак? Докія спустила очі на лавку.

— Ну, скажи, дівчинко, — налягав учитель, — але по правді кажи...

— Я ще ніколи не мала на собі сердачка. Я хотіла знати, чи він добре гріє. Мені було студено. Я лиш загріла

ся і принесла назад, — оповідала дитина тремтячим голосом.

По науці, коли мала Докія огортала ся в свій старий, подертий мішок, дві великі слезі покотили ся по її блідім, змарнілім личку. І певна річ, що вже тепер в головці сеї маленької дівчинки заворушила ся та думка, котрої найбільше страхають ся ті, що великими міліонами оплачують роскоші свого гулящого життя.

До школи.

Як тільки малий Вонцьо за багато розгуляв ся по хаті, то сейчас хатні накликували його до порядку і то своїм оригінальним способом.

— А тихо будь, хлопче, картала його мати, — бо я зараз пішлю нєня по професора.

— Я таки піду, най бере собі його до школи. А там на столі такий великий бук, а ним професор бє дітий, ой бє! Ади, вчєра одному хлопцеви гєть руки поломив і зуби вибив... — докидав батько й своє слово.

Вонцьо по такій бесїді звичайно починав плакати, втікав до своєї баби і тулив ся до неї, обгортаючись єї горботкою.

— Бунїчко, правда ви не дасьте мене професорови?

— Не дам, синку не дам. Най професор псїв учить, а не дітий. Та-ж знаєш, що школа, то діточий кримінал!

— А як нєньо його приведуть?

— Тодї я возму полїно, а тобі дам батїжок і будемо бити професора. Я по

голові, а ти по ногах, по ногах і виженемо професора геть аж на толоку. Правда?

— Правда, бунічко! Я на своїм батіжку навяжу гудзів, аби гірше боліло.

— Так, синку, так навяжи добрих гудзів. Вонцьо взяв свій батіг і вязав на нім гудзи.

— Ану-но покажи, як ти будеш бити професора?

Вонцьо заплював руки і з всеї сили пражив столець вигукуючи:

— А ти зайдо, ти мазуре, ти мене до школи?... Та я тобі ноги обломлю... Вчи псів а не дітий...

Хатні сьміяли ся на ціле горло і тішили ся розумним хлопчиком, що так завзято обробляє свого професора.

Такі потішні сцени повторяли ся в хаті Дьордія Ковтача дуже часто. Та як то кажуть: за вовка помовка, а вовк тут, — таке було й з тою страшною

школою. Одного ранку, коли Вонцьо саме зсікав батіг, бючи свого бездушного чотириніжного „професора“, увійшов до хати присяжний і передав Дьордієви писаний квіток з печаткою.

— А се що? — поспитав Ковтач.

— Асентерункова карта для вашого парубка, жартував присяжний. Ого, хлопче, кінчать ся вже твої гаразди, шуруй і ти до школи! Не будеш вже бити гиндрів по толоці, ой ні, аж в школі навчиш ся дісціпліни — говорив присяжний, старий вислужений вояк.

Страшний квіток з печаткою, який Дьордїй оглядав із всіх боків, зробив на хатних пригнобляюче вражінє. Вонцьо тряс ся як трепетовий листок і сильно тулив ся до своєї бунічки. Аксенія гляділа жалісно на свого найстаршого синка і втирала рукавом слези, а стара баба притискала хлопця до грудий і шепотіла йому

в ухо, що вона, його бунічка, ніколи на се не згодить ся, щоб Вонця, її дорогого онуку, мучили в школі.

— Ну і як буде з хлопцем? — поспитав нарешті Дьордій. — Мусимо послати його до школи, бо прийде „штроф“.

— Я не піду до школи! — заревів на цілу хату хлопець.

За хлопцем обстали жінки й стара бунічка вхопила страшний квіток, подерла його на дрібні кусні і кинула їх в огонь. Так то полагоджено на разі сю прикру справу. По жнивах хлопець не пішов до школи. Він бігав дальше по толоці, бив свого „професора“ і все було добре. Та від коли Дьордій заплатив пять корон кари за непосиланє хлопця до школи, від тоді в хаті не було спокою. Дьордієви банно було за грішми, він лютив ся на учителя і проклинав його. А вже найбільше дразнила Дордія ся обставина, що

„баби“ взяли над ним верх. Пішов за бабським розумом і вже заплатив пять корон. А що буде, як ще раз прийде кара? Ні, він таки поведе хлопця до сеї проклятої школи, поведе, хоч і жаль дитини.

Таке передумавши одного ранку в стодолі, увійшов Дьордїй до хати.

— Гай, ходи, підемо до школи!

Хлопчина мерщій забіг до баби.

— Що ти, Дьордїю, дурієш що днини? — крикнула стара Марія на свого сина.

— Він хоче дитину до гробу загнати! Ади, не видиш, що дитина боїть ся школи? — сварила Аксенія.

— Мовчіть, бо я зараз вам всім дам таку школу, що єї до смерти попам'ятаєте. Я вже досить заплатив за ваш розум. Ходи, най не трачу часу! Не бій ся, чорт тебе не вхопить.

Хлопчина закричав і обома руками вхопив ся своєї бунічки. Жінки заголосили, та сим разом Дьордїй не уступив. Зловив хлопця за руку, трутив маму на один а жінку на другий бік, а самий виволік Вонця на двір.

— Лягай на землю, Вончику, лягай синку! — лебеділа плачучи стара бунічка.

Хлопець послухав. Положив ся на землю, вхопив ся руками за ворота і верещав на ціле село. Дьордїй копнув ногою кілька разів хлопця, а далі підніс його із землі і закинув на плечі.

— Тріпай ся, синку, копай неня, лови за чупер... — кричала стара Марія.

Вонцьо виповняв усї розкази своєї доброї бунічки. Дьордїй пізнав, що не дасть собі ради із своїм синком. Прийшов назад на подвірє, заніс хлопця до комори і замкнув на ключ. Відтак вивів із стайні

коня і запряг до воза. Потім взяв довгий воловід і вітворив комору.

— Чекай, небоже! Не будеш мене більше чупрувати! Я тебе навчу, як маєш неня слухати...

Звалив хлопця на землю і, звязавши йому руки і ноги, виніс на фіру і сильно привязав його до драбини.

Сів на віз і серед плачу, криків і прокльонів поїхав до школи.

Учитель саме поясняв дітям новий, незнаний звук, коли почув на шкільнім подвір'ю страшно переразливий крик. Учитель вибіг із кляси. На подвір'є заїхав Ковтач із своїм звязаним сином.

— Що там газдо? — поспитав здивований учитель.

— Та що, не видите? Привіз я вам хлопця до школи. Беріть, навчіть його, може на якого попа вивчете...

Ковтач розв'язав хлопця і зтягнув його на землю.

— Беріть його, адіть, я вам передаю в ваші руки. Держіть добре, бо як втече, то мете самі його ловити. Мені вже сего доста...

Учитель взяв хлопця за руку.

— Е, він не буде втікати! Де-ж то, такий гарний хлопець і щоби до школи не ходив? Я йому дам булки і цукру, я дуже люблю малих хлопців. А в школі є багато дітей і всі такі чемні...

Хлопець перестав плакати і понуро глядів на землю.

— Ану ходи, хлопчику, і подиви ся кілька є в школі дітей. А які там красні образки!

Учитель випустив хлопця із своїх рук і ласкаво погладив його по лиці. За той час Вонцьо, скориставши із свобідної

хвилі, скрутив ся на місци і мов опарений вилетів із шкільного подвіря.

— А не казав я вам, пане, тримайте добре? От і маєте; ловить собі його, як хочете. Я своє зробив. Пустили ви, — ваша шкода...

Обернув віз і поїхав до дому.

Любов.

В третім шкільнім відділі відбувала ся наука читаня. Учитель з книжкою в руках стояв перед дітьми і викликував одну дитину по другій. Викликана дитина підносила ся із свого місця і прочитувала голосно реченє за реченєм. В клясі тихо-тихенько. Діти уважно сували паль-

цями по друкованих рядках, порушували губами, а декотрі з них помагали собі також й головою, бо за кождим словом похиляли її ближше до книжки, відтак, по його прочитаню, підносили її знова в гору, киваючись при тім, як жиди при молитві. Учитель глядів у книжку, а крім сего що хвилі оббігав своїм бистрим зором цілу клясу, слідячи за увагою дітей.

Всі діти уважали, видно були щиро заняті наукою. Лише одніська дівчинка Єленка Романюк, що сиділа на самім краю третьої лавки, була видимо розсіяна. Вона, підносячи крадьки свої оченята на учителя, стежила за кождим його рухом, нетерпеливилась, а її звичайно погідне, високе чоло що хвилі хмурилось, виказуючи якийсь душевний неспокій. Стиснула свої червоні, повні губки і машинально водила правою рукою по книжці, на яку майже й не дивилась. Ліву руку склала

у кулак, спустила її під лавку і заєдно нервово туди зиркала. Учитель побачивши неспокій учениці, звернув на неї більшу увагу.

— Читай дальше Романюк! — приказав учитель.

Дівчинка, побагрянівши, схопила ся з місця і заклопотано бігала очима по книжці. Не знала, де саме закінчив читанє її попередник.

Учитель приступив ближше.

— Чому ти не уважаєш?

Вона мовчала. На підлозі, біля лавки, лежав зімнятий кусник записаного паперу, на який гляділа тепер перестрашена дівчинка. Учитель підняв папір і поклав його у свою книжку. Єленка заплакала. Не знати лише, чи за тим папірцем, чи з сорому, що учитель зловив її на неувазі...

— Сідай і на будуче уважай краще,

а то буду гнівати ся на тебе, — сказав лагідно учитель.

Дівчинка сіла, похилила ся над книжкою і скропляла її слезами. Згодом хоч й перестала плакати та видно ще більше непокоїлась і з далеко більшою завзятістю, як перед тим, слїдила за учителем.

Настала перерва. Всі діти вийшли на двір. Учитель вибрав з книжки зімнятий папір і почав його відчитувати. Там стояло :

— Кланяє си до тебе Петро Соколюк, абис здорова була. І пишу тобі, що я видїв, як тебе сночи били мама і менї жиль було. Бо ти добра, бо ти мене також жилуєш, як мене неньо бют. І даєш менї яблук і хліба. І пишу тобі, шо як віростю, то буду з тобов данцувати. А відтак піду до Канади, зароблю багато гроший, куплю фалчу поля і покладу нову хату. І пишу тобі, шо відтак тебе возьму і нам буде добре, бо я нігди не буду те-

бе бити. Кланяю ся до тебе і пишу тобі, шо я тебе люблю, бо ти давш мені хліба. Петро Соколюк 3. кляса.

Перечитавши сей лист учитель задумав ся. Перед його очима виринула сейчас лиха і злюща мачоха малої дівчинки, а з другої знов сторони побачив старого Соколюка, бідного зарібника-вдівця, гострого батька сего вічно задуманого хлопчини, на якого блідім личку се прикре сирітство вже в так молоденькім віці поклато своє незатерте пятно. І жаль стало учителеви тих бідних дітей, які, не находячи в рідній хаті бажаного тепла, вже заздегедь, в дитячім віці, мріють про своє спільне, щасливе гніздочко. Неначе двоє маленьких голубят.

По перерві зайшли діти до кляси, а наука почала ся дальше.

Єленка ще й тепер не позискала душевної рівноваги, наколи хлопчина, маленький автор згаданого листа поводив

ся цілком спокійно. Так, наче-би ся справа його зовсім неінтересувала. Він просто глядів учителеви в очи, а запитаний, давав, як звичайно передтим, ясну і річеву відповідь.

По науці затримав учитель обоїх дітий у клясі.

— Ти писав се письмо до Єленки?
— поспитав учитель хлопця.

— Я! — звучала відповідь.

— А ти знаєш, що там стоїть написано?

— Знаю! Там стоїть так...

І хлопчина переповів з памяти майже дослівний зміст свого листа.

— А тебе вчора мама били? — звернув ся учитель до Єленки.

— Били...

— Її мама що днини бють, — докінчив хлопець.

— А його бють неньо, — вирвала ся й собі дівчина.

— А ви обоє дуже любитесь?

Мовчанка. Діти почервоніли і гляділи на підлогу.

— Ну, Петре, ти чув про що я питаю?

Хлопець глянув на учителя.

— Я її люблю! — відказав з-про-вола тай ще й головою махнув в сторону дівчини.

— А вона тебе?

— І вона мене любить, бо дає мені хліба і яблук, коли я голоден.

— Бо він просить тай я даю! — плачучи звиняла ся дівчина.

— А ти гадаєш колись з нею жени-ти ся? — питав далі учитель.

— Я вперед піду до Канади і зароблю гроший, бо так за мене не піде: вона богачка, а я бідний, — говорив поважно хлопчина.

— То красно, що ви любитесь. Всі діти повинні любити ся, бо так Бог при-

казує. Але про женячку ніколи не говоріть, навіть не думайте про се, бо се гріх. Тай таких листів більше до себе не пишть, бо ви ще маленькі і тому за се Бог гніває ся...

Так научав учитель дїтїй, виконуючи обовязок настановленого сторожа суспільної моралї, яка не розуміючи дитячої душі, часами й найшляхотнїйші її пориви осуджує та їх у самім зародку нищить, убиває.

І перший раз від часу свого довголітного учительського звання забажав він щиро, щоб ся його наука відбила ся від дїточих душ, не лишаючи там ні найменшого слїду, ані найтихшого гомону, який був би в силі хоч в мінімальній часті убити слабий, неясний ще проблеск надїї на будуче щастє бідних сиріток.

Хто зна, може сей проблеск й остане ся одиноким у їхнім колишнім житю.

Побіда.

Довго боронили ся громадяни невеличкого гірського села із староством, висилали численні депутації, писали письма, скаржили ся кравьому президентови, та нічого не допомгло : громадский начальник дістав гострий наказ найти сейчас відповідну хату на школу, бо инакше зробить се мійська комісія, вислана на кошт громади.

Не було иншої ради : начальник найшов хату і повідомив про се староство. За кілька днів приїхали з міста якісь пани, оглянули хату, наказали громаді постарати ся сейчас лавок і таблицю, — а вже за тиждень передавали собі громадяни з уст до уст трівожну вістку, що в село прийшов учитель.

Ціле село заворушилось. Діти сиділи по хатах і через вікна цікаво визирали

на двір, жінки голосили, а чоловіки цілу днину пробували в коршмі. Пили і радили.

Всілякі виринали проєкти, різні були думки і ради, які основно обговорювано і розважувано на всі боки. Жадна рада не могла всіх захопити. Де-які молодші господарі дораджували просто буками вигнати учителя за готар, та сему спротивились старі, а головно самий начальник.

— Се недобре! Не штука вигнати його з села, але штука за се відповісти перед судом. А се прийде під суд, то я вам кажу. Робіть, як хочете, але я на такі інтереса не даю свого голосу. Я таку роботу геть стрясаю з себе, — говорив начальник, телепаючи рукав своєї сорочки.

— Ой люди, люди, які ви ще дурні, — озвав ся нарешті старий Данило, що сидів в куті за столом, спокійно пикаючи свою люльку. — Слухаю вас, слухаю, розбираю ваші бесіди, чекаю, чи котрий

з вас скаже яке мудре слово, а тут виджу, що ви, не бануйте, геть дурні. Пек сему лиху! Та-ж є між вами ґазди, що й при війську служили, а розуму не мають в голові, що макове зерно. Буком вигнати! Та ти один з другим не знаєш, що за се кримінал? Він цісарський службаш, так воно, люди, не йде. Ви слухайте мене, що я вам скажу.

В коршмі стало тихо. Всі господарі впялили свої очі на Данила, бо знали, що він не з тих людей, що звик кидати свої слова на вітер.

— Ми дуже легко позбудемо ся професора з села, лиш треба, щоб усі люди в одно тримали...

— Ми потримаємо! закричало нараз кілька голосів.

— Ба, не потримаєте, бо вже й тепер є між вами такі, що, мовляв, ми до ліса, а вони до біса.

Здивовині люди перекинули ся взаїмно поглядами.

— Може неправда? — говорив Данило дальше. — Адіть, Петро Карбун, в він тут між нами? Правда, що нема! Еге, вже його підкупив професор. Вже то не за дурно він за ним так дуже вставляє ся. Адіть, навіть харчує професора! А се недобре. Нам треба всім дати собі руку, щоб жаден з нас не дав професорови харчу. Хоч-би тобі платив й сто левів місячно, ти не дай. Не дай і не продай йому нічого. А чим тоді буде жити професор, духом божим?

— Отсе рада! — закричали вдоволені господарі. — А ми говоримо пусте, сваримо ся, сперечаємось, а не поспитаєм Данила. Що голова, то раз голова!

— Тривайте, куме Данило! — частував начальник старого горівкою. — На се, то й я пристаю.

— Гов, чекайте, не заїзджуйте ло-

ша! утихомирював Данило людей. — Я ще всего не сказав! Ви слухайте лиш далі, а тоді вже скажете, чи я добре говорю, чи недобре. Кажім, ми не дамо професорови їсти... Гаразд! Та не забудьте, що він як буде мати гроші, то може собі харчів почтою аж з Відня спровадити. Нам треба так зробити, щоб він і їсти у нас не дістав і грошей не мав. Я й на се знаю спосіб. Ви певно не знаєте, від чого кождий професор побирає плату? Я вам скажу: від дітей! Адіть, кілько дітей має професор в школі, тільки корон побирає місячно. За кожду дитину бере шість левів на рік. Більше дітей, більше гроший, менше дітей, менше дістає. Тому то ті професори так й ввихають ся по хатах, вишукують дітей і записують до школи, бо се їх інтерес. А наш мужик, сарака дурний, нічого не знає. А як би були мудрі люди, як-би кождий чоловік не пустив дитини до школи, то професори,

кажу вам, самі втікали-би з села, аж би курило ся за ними. Ось, яка моя рада, чесні газдове. Беріть тепер мої слова і важте їх в своїх головах...

— Та кажуть, що староста карає грішми тих людей, що не посилають дітей до школи, — підхопив начальник.

— Правда, карає, лише не грішми, тільки арештом, — пояснював Данило. — Питайте тих людей, де є вже школа, вони вам скажуть. Відсидить чоловік добу-дві і має спокій на цілий рік. А се не варта?

— Як не варта? Ми в зимі й по десять діб відсидимо, лиш най беруть собі професора з села! — кричали люди.

— Ну і на чім ми стоїмо? — питав начальник людей. — Ми мусимо сьогодні щось певного владити, бо й так стратилисьмо вже цілу днину.

— Та на тім, що казали Данило! — відповіли господарі.

— Всі на се годять ся?

— Всі!

— Може хто з вас на се не пристає, то най вийде перед люди і скаже: так чи сяк, не можу, чи не хочу...

Ніхто не виходив, всі годили ся.

— А тепер, — говорив начальник далі, — кількох з вас піде до Петра Карбуна і приведе його сюди. Як не схоче йти, то принесіть його. Як то, щоби він один йшов проти цілої громади?

Шістьох що найсильніших чоловіків пішло сейчас по Карбуна. За годину привели Петра до коршми.

— Мой, Петре, — крикнув на него начальник, — що ти заводиш якусь бунтацію в селі? Та я тебе зараз запакую до арешту!

— Пане начальнику, не гнівайте ся, бо я не знав... — оправдував ся Карбун.

— Як то не знав! А ти прийшов до нас з чужого краю? А я тобі позволив

давати харч професорови, що? Зараз йому відмов!

— Відмов! відмов! — кричали й собі люди.

— Та добре, панове газди, ви знаєте, що я не такий чоловік. Я проти громади не виступлю...

— Отсе мудре слово! — підхопили люди. — Ми зараз казали, що з Петром не треба багато панькати ся: одно-дві слові і кінець.

— А дивіть ся, Мошку, і ви з нами!

— Ну-ну, я від того не відкидаю ся.

До пізної ночі сиділи чоловіки в коршмі і запивали так штудерно обдуману і добре полагождену справу. На другий день знала й найменша дитина в селі про однудушну ухвалу своїх батьків. Всі надзвичайно радували ся, а при тім сердечно сьміяли ся з бідного учителя, який даремно ходив по хатах, шукаючи для себе харчу. Навіть молока не хотів йому ніхто

продати. Поголодував учитель два дни, а на третій день сходяче сонце повитало його далеко за селом.

Покинув учитель гірське, приманчиве село і пішов до інспектора просити о иншу посаду.

Довга боротьба скінчила ся сьвітлою побідою громадян.

Школяр Микола.

Кождий з нас має свої власні, особисті бажаня до сповнення, до яких стремило нерез й цілими роками. Та часами лучав ся таке, що якесь наше бажанє нагло здійснює ся і то ще в такім часі, коли сего найменше сподіємо ся. Хто таке переживав вже у своїм житю, той найкраще

зрозуміє душевний стан учителя Дубенка, якому власне то лучило ся.

Від двох літ учителював Дубенко в селі, яке причисляло ся до так званих загрожених громад. Громади сї, яких тепер налічують кільканацять у нашім краю, мають ту знаменність, що їх жителі відпекують ся своєї народности, а причисляють себе до чужої.

— Ми Волохи! — кричать уперто темні, збаламучені якимсь сільским чинником громадами і готові кожного часу навіть фізичною силою, переперти свою думку у тих, що мають переконання инакші.

А заговориш до тих „правдивих Волохів“ ромуньскою мовою, так вони видивлять ся на тебе, як теля на нові ворота, а далі почухають ся в голову та й скажуть заклопотано :

— Не розуміємо! Говоріть по нашому, по руськи...

І тоді тобі здасть ся, що вони, ті

„Волохи“ вже хоч-би сим фактом нарозумілись і ти почнеш широко розводити ся про національну приналежність, будеш горячкуватись, доводити, переконувати, з’ужиєш весь засіб своєї енергії і сприту, а при кінці, будучи певним, що народови се вже доволі ясно, ставиш питанє:

— Ну і щож, зрозуміли ви мене добре?

— Зрозуміли! — відповість кілька голосів.

— А що ви є? — питаєш далі, сподіваючись напевно вірної відповіді.

— Волохи! — закричить цілий гурток твоїх слухачів і ти, серед сьміху і ріжних обидливих окликів, відходиш від них, відчуваючи великий жаль до сих темних, несьвідомих людей, що відпекують ся свого рідного народу і ненавидять все те, чим вони гордяться повинні.

Ось в яким селі довелось учителювати й Дубенкови.

Прийшовши в село та пізнавши його обставини, він зрозумів, що просвітну роботу треба починати від одиниць, бо лиш така, правда, мозольна і вимагаюча великої витревалости праця, принесе бажаний успіх. За те на національне виховане шкільних дітей звернув як найбільшу свою увагу. При кожній нагоді, майже кожної днини порушував національне питане, з початку дуже обережно, не накидаючи ніколи дітям своєї власної думки. Він старав ся, щоб діти в те вдумувались і самі, своїм власним розумом, приходили до певних висновків.

Одного разу, як вже здавалось учителеви, що діти гаразд порозуміли національну приналежність, роздав він дітям карточки, де мали вони написати, до якої народности кожде з них себе причисляє. Учитель завів тайну відповідь тому, бо лиш така є саможїйна відповідь, на яку

не має впливу жаден инший висказ другої дитини.

Вислід був дуже вдоволяючий. Всі діти зачислили себе до української народности, лиш одніський Микола Карбун, син Василя, першого проводира волоської партії, написав на карточці: — Я Волох, бо мій неньо Волох.

Всі пізнійші заходи учителя, щоб переконати хлопця о мильнім його твердженю, не приносили жадного skutku. Хлопець уперто стояв при своїм. З жалем мусів учитель признати, що Микола, а був він вже в шестім шкільнім році, вийде зі школи національно несвідомий і колись, ідучи слідами свого батька, буде завзятим ворогом своєї народности. Се найбільше боліло учителя, ся гадка не давала йому спокою. Микола Карбун стояв йому завше перед очима.

Аж одного дня зазнав учитель милого розчарованя. Микола явно назвав

себе Русином. Було се так. Учитель обговорюючи історичний уступ читанки „Напади Турків“ згадав при тім й про яничарів. Пояснивши гаразд се слово, додав учитель ще й таке: — І нині ся назва є також в уживаню. Всіх тих, що вирікають ся своєї народности, зовемо яничарами.

Цілий час Микола слухав уважно, а при кінцевім висказі учителя поблід на лиці, а очі його зайшли слезою. Подумавши кілька хвилин, хлопчина наглим рухом підніс два пальці до гори.

— Що скажеш, Карбун? — поспитав учитель.

— Прошу пана, я — Русин. Я не хочу бути яничаром... — промовив крізь плач хлопчиин.

Са отверта і щира заява Миколи зробила велике вражінє на цілу клясу. Богатьом дітям закрутили ся слези в очах, а й самий учитель лише на силу побо-

рював своє зворушенє. Сей момент залічив він до найкращих хвилин свого життя.

Другої днини рано заковтав хтось в двері шкільної кімнати. Учитель вийшов на коридор. Там стояв Миколи батько, Василь Карбун.

— Що ви, пане, виробляєте в школі? — привитав учителя Василь.

— Уччу дітий...

— Та вчіть собі здорові! Але що ви з моєї дитини зробили? На-що її перехрещуєте?

— Се вам так здаєть ся.

— Прошу викликати мені мого хлопця.

Учитель прикликав.

— Мой, що ти є: Волох чи Русин? — закричав до хлопчини батько.

Микола мовчав.

— Кажи, чуєш! — гукнув батько в друге.

— Неню, я Русин... — промовив ледви чутно Микола.

Старий Карбун штовхнув кулаком хлопця в груди, захопив ся руками за голову і мов божевільний вилетів на вулицю.

Недогода.

Вже добре смеркло ся, як прийшов до дому Петро Мартинюк. Був при панській машині, тож порох покрив його цілого: і лице і волосє і сорочку. Був лютий, бо не мав тютюну. Йому страх хотіло ся курити.

— Мой, жінко, ти не маєш на пачку? — поспитав Петро, шукаючи собі

зачіпки. Знав добре, що жінка й зломаного крейцара не має при душі.

— Ей, чоловіче, не шукай собі гудза! — відповіла лагідно жінка. — Вечеряй, та йди спочивати. Досить намучився ти сьогодні.

Петро злагіднів. Їв бараболі і огірки та попивав квасом.

— Ой, ще як намучився! — сказав він по довшій мовчанці. — Цілий день лиш хильцем і хильцем, а вечером крижі наче хто перевалив. Ще й тепер не можу їх випростувати. Та коби хоть платили добре! А то що: більше з'їш, як зробиш.

— А багато було людей при бараболі? — поспитав згодом Петро своїх хлопців.

— Де там! Так само як вчора було більше дитий, як старих, — відповів старший хлопець.

— Люди добре роблять, що не йдуть, — вмішала ся в розмову й жінка.— Най дає пан за кірці, а не за гроші.

Повечеряли. Жінка забрала з лави миски.

— Неню, підемо й сьогодні в ліс?— поспитали хлопці.

Петро розлютив ся.

— Мой-бри! Доки я вас водити-му, як квочка курята? Ви лиш з неньом тай з неньом. А може неньо слабий, а може неньо хоче раз відпочати? Ану йдїть-но самі. Берїть собі шнурочки тай йдїть. Як я був такий, як ви, то вже не потребував неня. Дрова були вже на моїй голові. А ви марного рїща не можете самі принести.

Хлопці спустили в долину очи і мовчали. Стояли наче засоромлені.

— Ану-ж най я сьогодні вмру, як ви будете в сьвітї жити? Яку раду дасьте собі у сьвітї?

— То йдїть спати, неню, ми вже самі підемо, — по довгій надумі промовив старший хлопчина.

Хлопці взяли з-під лави свої шнурочки і подали ся до дверей.

— Мой, але уважайте, аби вас бережник не ймив. Як котрого з вас йме, то нещастє його. Ліпше, най таки не приходить до дому.

— А не берїть богато, щобисте ся не піддвигнули, — научала мати.

Була ясна, осїнна ніч. Хлопці вийшли на подвірє, перелїзли через перелаз в город і стежечкою по-при верби попряму в поле. За широким панським ланом чорнів ся, мов той велит, старий, дубовий лїс і шумів свою звичайну нічну мельодию. Хлопці перелїзли рїв, станули на краю лїса і наслухували. Часами присїдали до землі і з низу розглядали ся на всі сторони. Не було нікого.

— Ходїм там, де вчєра, — проше-

потів старший хлопець. — Там скоро на- збираємо.

— Ходім !

Пішли в долину, в глибину ліса. Стар- ший вперед а молодший за ним. Йшли обе- режно, звільна, часто приставали і наслу- хували.

— Ось тут збираймо !

Хлопці кинулись до роботи. Скоро назбирали по купці сухого ріща і завя- зали шнурком. Помогли собі завдати і, згорбившись під тягаром, пустили ся в до- рогу. Щасливі опускали ліс і збігали в рів.

— Стій, бо стріляю ! — закричав хтось голосно.

Перестрашені хлопці кинули вязки на землю. Перед ними стояв побережник.

— Ви чії ?

— Петра Мартинюка, — тремтячим голосом відповічи діти.

— Так, то ви вже самі пускаєте ся на крадіж ?

— Неньо сьогодні трудні..., — вихопив ся менший хлопчина.

— Скидайте ремені!

Хлопці заплакали.

— Подаруйте нам сей раз, бадіку, ми вже більше не прийдемо, — просив ся старший хлопець.

— Скидай ремінь! — скричав побережник. — Ади, може вам ще й вязки сі дати?

— Дайте, бадіку, дайте, бо неньо будуть бити, — просив менший.

— Най бє! Як не вмієш один з другим красти, то не бери ся.

Хлопці поскидали ремені. Тримали їх в руках і плакали. Побережник зібрав кінці ременів в свою долоню.

— Дайте сюди!

Хлопці ще більше розплакались.

— Пускай, мой! крикнув побережник і луснув палицею старшого хлопця.

Хлопці пустили. Відбігли кілька кроків і стали.

— Забираєш ся до дому один з другим! — гукнув побережник і намахнув ся палицею.

— А щоби сте ся на тих ременях повісили, бадіку! — заляв старший хлопець.

Побережник пустив ся за хлопцями та ті повтікали. Перебігли лан, скочили в город і сіли під вербами.

— А то маємо щастє, — промовив старший, — раз пішли самі, тай то не вдало ся.

— Але що неньо скажуть?

— Та що, будуть бити!

— А ти чому добре не дивив ся? Ти був перший.

— Де-ж я гадав, що він буде в рові сидіти?

— А де будемо спати?

— Підем до колешні. Я до хати не піду.

— І я ні.

— А рано встанемо і втечемо на лан до бараболі. Мама вже нам винесуть їсти. Гай, ходім!

Обережно, зі страхом зближали ся хлопці до своєї хати. Перелізли перелаз і зайшли до колешні. Лягли на соломку і скоро позасипляли.

Рано, як звичайно, встав Петро і вийшов на двір. На дворі падав густий дощ. Ціле небо захмарилось.

— Відай сьогодні не буде жадної роботи, — промовив до жінки Петро, ввійшовши до хати.

— То най хлопці йдуть до школи, — відозвала ся жінка.

— Та най йдуть. А пізно прийшли сночи?

— Я не чула.

Петро глянув на піч.

— А вони де? Їх на печі нема. Ого

вже певно щось вистроїли, коли не прийшли до хати.

Жінка настрашилась.

— Може де в лісі заблудили?

— Не бійся! Вони краще знають ліс від тебе. Певно сплять в колешни.

Петро зайшов до колешні. Хлопці спокійно спали, притулившись до себе.

— Мой, чому не вставте? — скричав Петро.

Хлопці зірвалися на ноги.

— А ваші ремені де?

Діти жалісними очима гляділи на свого батька.

— Де ваші ремені? Чому мовчите?

— Побережник здер, — промовили плачучи хлопці.

— Так? А ваші очі де були?

Петро здоймив із себе грубий ремінь і почав бити хлопців. Бив де попало: по голові, по руках і по плечах. Хлопці забилися в куток і кричали. Прибігла жінка.

— А що тут?

— Диви ся на тих лайдаків, — відпочиваючи, промовив Петро. — І ріща не принесли і ремені відсіяли. Ще кару буду платити. Мой, доки я вас буду розуму вчити? В кого ви такі дурні вдали ся? Одному дванайцять літ, другому десять, а вони, ади, навіть гнилого ріща не принесуть. І по-що я вас до школи посилаю? Де ваш розум, де? Мой! та я вас на січку порубаю!...

Плюнув в кулак і бив хлопців дальше.

— — — — —

Тої днинини по кілька-дневній перерві прийшли оба Мартинюки знова до школи.

— Чому ви, хлопці, не були в школі аж кілька днів? — поспитав їх учитель.

— Ми ходили до панської бараболі. Сьогодні дощ, на лані нема роботи, тому ми й прийшли до школи, — відповіли хлопці.

— Ви чей-же знаєте, діти, що школа, се ваш перший обов'язок.

— А що ми будем в зимі їсти? Ми мусимо тепер заробити собі на зиму, — відказав поважно старший Мартинюк.

Учитель, признаючи в своїй душі слухність словам хлопчини, не находив на се жадної відповіді. Нараз запримітив він, що оба хлопці підперезались чомусь шнурочками.

— Ов, а ви чим підперезали ся? Ваші ремені де?

— Побережник здер.

— Коли?

— В ночі в лісі.

— За що?

Хлопці оповіли цілу свою пригоду.

— А то раз люди без серця! Навіть ріща жалують, — обурювали ся прочі школярі.

— Та не забувайте, діти, що се ріще є чужою власностию, якої не годить ся нарушувати, — пригадував учитель.

— Але-ж воно панам не потрібне!
То ріще й так зогниє! — горячкували ся
дїти.

Учитель найшов ся знова в скрутнім
положеню. Щоби позбути ся тих всіх ду-
мок, які саме тепер поквапно витворював
його мозок, учитель почав свою припи-
сану науку.

— — — — —

Другої днини зійшов ся учитель із Кра-
сїцким, місцевим управителем графського
добра.

— А, їратулюю вам, пане, — пови-
тав учителя гордий панок.

— До чого?

— До ваших красних школярів...

— Я вас не розумію.

— Гарно ви виховуєте дїтий!

— О що тут розходить ся?

— Та-ж ви знаєте! Ваші школярики
вже самі беруть ся до крадіжи. Ну, ну,

„od rzemyka do konika!“ От і наглядна благодать з цілої школи. А ви, пане учитель, ще й диспутуєте з дітьми на тему крадіжки.

— А щоб ви в данім случаю зробили?

— Я? Справив-бим малих злодіїв так, щоб відтак й сотному заказували робити таке погане діло.

Учитель плюнув з досади, обернувся від Красіцького і пішов своєю дорогою.

За німецку школу.

(буковинський образок).

Коли скінчила ся служба божа, на-рід вийшов із церкви і, поділившись на малі гуртки, йшов звільна домів і балакав дорогою. Гурток, в яким находив ся сіль-

ский дипломат Кирило Мельник, ставав що кілька хвиль серед дороги і спиняв інших людей. Молодіж і жінки обходили боком і проминали його, а господарі приступали й собі до сего гуртка: старші, поважні гасди протискали ся до середини, а молодші ішли з краю і мовчки прислухували ся оживленій бесіді. Найбільше із всіх людей говорив Кирило Мельник. Часами горячкував ся, вимахував руками і тоді підносив свій голос о кілька тонів висше.

— Мой, гасди, чому ви такі дурні? Та-ж школа ся, то наша мука, — кричав Мельник, бючи себе кулаком у груди. — Порахуйте, кілька вона лиш наших гроший з'їла! Ми її поклали, ми маємо право й жадати. Не бійте ся, я ще ніколи не проскочив параграф! Я знаю, що говорю.

— Та ми за тим, але чи се прийме ся? — замітив двірник.

— Мусить приймати ся! Коли собі

громада сего жадає, то так й мусить бути. Я вже не кажу цілком, але хоч по половині. Тоді буде й менше клопоту у селі. І права ніхто за дурно не протратить, — перекопував людей Кирило.

— А я би того бахора на кусні розірвав, — відповів на те Семен Калина. Мой, мой, та нас пятьох через него дурнями стали. І право протратили і ще кошта мемо платили.

— Що дитина винна? — боронив хлопця Кирило. — То винні професорі, що так її красно вивчили!

— Як не знає, то най не бере ся до письма, — забурмотів гнівний Калина.

— А я вам кажу, люди, говорив далі Мельник, — зробім вже раз порядок з нашою школою. Таки сьогодні зробім. Ходім до директора і виложім йому наші жаданя.

— Добре, ходім! Почуємо, що він на се скаже.

Гурт людей за кілька хвилин прийшов коло школи і там зупинився. Старші господарі зайшли на шкільне подвір'є а молодші остались на дорозі. З помешканя вийшов учитель і привитавши ся з людьми, поспитав :

— Що нового, панове ґазди ?

— І нове і не дуже, — відповів Кирило Мельник, висуваючи ся наперед.

— Ну, ну говоріть, най і я почую, — звернув ся учитель до людей.

Господарі глянули на Кирила, а Семен Калина таки штовхнув його ліктем, махнув головою в сторону учителя і заговорив :

— Гей, Кириле, розкажіть панови, бо ви се ліпше знаєте від нас.

Мельник заклопотано пошкробав ся в потилицю. Подумав хвильку і сказав :

— Я би вам, пане директор, геть все розповів, але ходім до шкільної канцелярії. Тут на подвір'ю якось не випадає.

Се важна справа. Впрочім ви й писати мусите, бо ми хочемо вам здати свій протокол...

— Добре, ходім до канцелярії, — відповів на се зацікавлений учитель.

Селяни зайшли до середини. Одні посідали на крісла, а другі стали собі рядом попід стіни.

— Ну, розкажіть-ж тепер, — звернув ся учитель до Мельника.

Мельник шарнув долонею по губах, відкашляв ся і почав:

— То так є, пане директор. Адіть, ми прийшли до вас від громади і просимо і жадаємо, щоби ви і ваші професори вчили наших по німецьки.

— То-ж ми їх вчимо!

— Так, так, ми знаємо, що ви їх вчите, але не так твердо, як треба. А ми хочемо, щоб ви їх твердо вчили. Адіть, ми жадаємо собі, щоби ви замість русь-

кого вчили їх геть все по німецьки. І читати і писати і рахувати — геть все.

— І на що-ж вам сего німецького? Та-ж ви не Німці. Не сором вам ставити таке жаданє? Ви дякуйте Богови, що маєте свою рідну школу, де діти учать ся і просьвіщають ся на своїй мові, а не на чужій, як се було давнійше. А ви хочете ті прикрі часи назад завернути? Впрочім з такої науки діти не будуть мати жадного хісна, — пояснював учитель.

— Правда, пане, правда, потакував учителеви Мельник. — Ви дуже красно учите наших дітей, дай Боже, щоб ви ще й інспектором стали. От й моя дівчинка як зачне читати з книжки всїлякі практики, то моя стара нераз й сплече над ними. Та, бачите, то все по руськи а нам, мужикам, треба більше німецького. Бо скажіть самі здорові: чому пани і жиди мають знати по німецьки, а мужики ні? Се не по правді!

— Але чому вам як-раз німецька мова вбила ся в голову? — спитав людий учитель.

— Пане, сьогодні як би знали мужики по німецьки, то вони і цілком инакше стояли-би. Не було-би тільки біди з тими всілякими письмами. А то чи з суду, чи з староства, чи з громади, — ну всюди зі всіх сторін, а все по німецьки. А мужик сарака дістане таке письмо, пообглядає його із всіх боків і носить ся з ним, як курка з яйцем. А як би його дитина знала сю мову, вона б йому все виложила, пояснила, і тоді чоловікови не жаль, що посилає дитину до школи. А так що? Шкода тих років, тай тільки, — жалував ся перед учителем начальник громади.

— А ми через то не програли права? За пусто-дурно програли! — заговорив й собі Калина.

— Яке право? — спитав його учитель.

— А з посесором! Наробив на на-

ших нивах шкоди, ми подали його до суду і програли...

— Та через що?

— Бо діти не знають по німецьки, — пояснював Семен. — Як прийшли нам папери з суду, ми зайшли до Гаврилюкового хлопця, бо кажуть діти, що він в науках то перший на цілу школу. Прочитай нам, кажемо, на коли термін. Хлопець взяв папір, подивився та й каже: на десятого. А я питаю: а коли сей десятий буде? Хлопчина вибрав з торбини календар і повідає: сьогодні маємо пятого, а десятого буде в суботу. Ми на се слово спустили ся. Приходимо в суботу до суду, а там як не крикнуть на нас: дурні ви, кажуть, ваш термін був на осьмого о десятій годині рано. Маєте платити кошта... Таке то ми виграли!

— Ви повинні жадати, щоб до вас посилали руські письма. Сего домагайтеся' а не німецької мови.

Господарі засьміяли ся.

— Ви, пане, ще нас на збитки берете

— Через що ?

— Хто сьогодні мужиків послухає ? От ви, не бануйте, й не такий великий пан, як ті з суду, а рівно не хочете нас послухати.

— Бо не сьмію...

— То зробіть з нами протокол, ми всі сего жадаємо.

— Се вам нічо не pomoже !

— Ей, пане, не будьте такі тверді. Як вже не хочете вчити цілком по німецьки, то хоч по половині: днину по руськи, днину по німецьки, — торгували ся з учителем люди.

Учитель почав знова пояснювати їм вагу рідної школи, — та й тепер не переконав мужиків : всі вони крайно обурені вийшли з шкільної канцелярії.

— А що пристав? — питали з дороги люди.

— Де там! Ви вже виділи таке, щоби пани хотіли втворити очи мужикам? Але ми сего не лишимо! — кричав лютий Кирило Мельник.

— Підемо до інспектора! — озвалося нараз кілька голосів.

Кирило заперечив:

— Ні люди, не туди дорога! Де-ж вам інспектор скасує слово директора? Вони, як жиди, тримають ся разом. А все проти мужиків... Вже як ми хочемо дошукувати свого права, то не кланяймося першій-ліпшій ляльці, а поклонім ся голові. Най один з нас поїде до нашого старенького монарха.

Гадка Мельника всім вельми подобала ся. Вона скоро приняла ся в селі. Сейчас почали збирати датки на дорогу. За кілька днів Кирило Мельник сів на желізницю і поїхав до Відня...

:- :- ЗМІСТ: :- :-

.....

1. У своєму царстві	3
2. Даровизна	9
3. Лише загріла ся	17
4. До школи	21
5. Любов	30
6. Побіда	38
7. Школяр Микола	46
8. Недогода	53
9. За німецьку школу	65

В 2.139

В склепі

Видавничої Спілки

укр. учительства в Коломиї

можна набути:

Д. Макогона:

Учительські гаразди 40 с.

Проти филі 40 с.

Толстоя:

Думки про народ. образування 40 с.

О. Г.

Учительство а суспільність 20 с.

а також всі новости дїточої,
педагогічної і белетристичної

: : : літератури. : : :

ДМИТРО МАКОГОН.

Л. 57

ПРОТИ ФИЛІ

□ НОВЕЛІ. □

---- Ціна 40 сот. ----

КОЛОМИЯ 1914.